

стану речей, що являються шляховказом та рушійною силою свого власного здійснення... Ідеал звичайно має наглядний, образний характер і саме через свою образність як уявлення побажаного і досконалого, діє по через нашу уяву на нашу емоційність, стає рушійною силою свого власного здійснення... Світ почувань, зворушень, цінувань, гадок – що із нього викристалізуючи клейноди Добра, Краси, Святости, Правди, самоцівти вартостей культури, творить собі ідеал особовости, якою бажав би бути, й ідеал суспільности, у якій бажав би жити. Цим третім етапом здобуття світу є здобуття царства культури, – царства духових вартостей» (правопис автора зберігається – Ю. К.) [1, с. 16–17].

Змістом пізнавальної діяльності є, в першу чергу, отримання предметних знань, тобто збирання, впорядкування й узагальнення інформації, а також пошуки інформації про невідомі, сумнівні або дискусійні явища. Пізнавальна діяльність, на нашу думку, найчастіше виражається в дослідницькій практиці, яка, у свою чергу, вимагає певних умінь і знарядь. Вона має позитивний і критичний характер. Час минає, і виклики часу і життя – це наша дійсність. Але, на нашу думку, головний виклик часу в тому, що люди, які входять у нову епоху – це зовсім інші люди. Якщо оцінювати їх культурний багаж, то це люди – виховані та освічені. Якщо вважати мірилом освіти знання про обставини, з якими людина може стикатися у житті й яким вона повинна надати гідну відповідь, то не школа, і не університет навчають людину і не вони надають їй силу для відповідей на негаразди та неочікувані обставини. Сучасна соціокультурна дійсність характеризується інтеграційними процесами в галузі релігії, виховання, освіти.

Передусім, процес пізнання передбачає накопичення знань про факти, опосередковано – про явища. Інформація і твердження пізнавального змісту підлягають перевірці й підтвердженню, які полягають у наведенні відповідних доказів і обґрунтувань, а також у виключенні протилежних випадків (у фальсифікації). Інакше кажучи, вони підлягають сумнівам і критиці, щоб випробувати їхню непогіршеність. Перевірене і підтвержене знання є знанням надійним. Отже, метою освіти є ґрунтовне, повне і надійне знання. Саме воно дозволяє сформулювати об'єктивний образ дійсності, «картину світу» та відповісти на життєво-важливі питання, прояснити значення цих знань для культури, суспільства та історії.

Праці видатних дослідників – Т. Куна, К. Поппера, І. Лакатоса, П. Фаєрабенда показали, що ідея нормативності, обґрунтована, здавалось би, у сфері методології, сьогодні наштовхнулася на перешкоди, які дуже важко подолати. Таким ось чином наприкінці минулого, ХХ ст. методологія зреклася – зіткнувшись з неможливістю вироблення яких-небудь обов'язкових принципів – директивного визначення напряму дослідження, програмування та регулювання

дослідницьких процедур, формулювання критеріїв істинності пізнання та правильності його дій, обґрунтування його істинності. Другою вимогою є розуміння і оволодіння цінностями іншої культури. Ця вимога є зрозумілою, по-перше, у зв'язку з тим, що емігранти проживали і проживають у певній країні й вони, тим чи іншим чином повинні оволодіти, принаймні, основними цінностями цієї культури. По-друге, якщо згадати тезу відомого російського вченого-літературознавця М. Бахтіна, то кожна культура «лежить на кордонах». Це можна зрозуміти в тому сенсі, що внутрішньо культура сама собою не усвідомлюється; тільки при зустрічі з іншою культурою, в їх діалогічності постають зрозумілими основи і особливості власної культури. Зустріч, діалог, розуміння цінностей чужої культури і, в такий спосіб, власної – це активне ставлення, не тільки маніфестація і артикуляція своєї культурної позиції та власних цінностей, але і звільнення «місця» для іншої культурної позиції, для іншої системи цінностей.

У сьогоднішній Україні стикаються різні духовні цінності, моральні імперативи, етичні норми, що відображається в моралі, діяльності, орієнтаціях людини. Вміння розбиратися в накопиченому людством арсеналі духовних цінностей, відрізнити вічне від тимчасового, залежить від світоглядної зрілості людини, її здібностей до самостійного відношення, прийняття самостійних рішень. Справа полягає в тому, що недостатньо тільки описувати духовні процеси, а необхідно глибинне розуміння механізмів детермінації духовних процесів. Можна провести певні паралелі між детермінацією релігійних поглядів та моралі (особливо чітко цю детермінацію можна побачити в добу Середньовіччя). Очевидно, що і освіту, і мораль, і релігію, і виховання необхідно аналізувати тільки в широкому культурно-історичному контексті (так й при аналізі античної культури ми не можемо забувати про загальний культурно-історичний контекст).

При цьому необхідно наголосити на тому, що культурно-історичний контекст не може бути редукованим тільки до економічних, соціальних, політичних факторів, але й він передбачає загальну світоглядну орієнтацію як в темпоральному плані, так і в плані детермінант духовного життя епохи. Таке вирізнення визначального для певної доби духовного фактору може прояснити, чому в той або інший час співвідношення релігії, освіти та виховання мало ту або іншу форму, а релігійна й освітянська діяльність, релігійна та освітня культура – власні характеристики та особливості.

1. *Кульчицький О.* Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза / О. Кульчицький. – Мюнхен-Париж, 1985. – 192 с.
2. *Огієнко І.* Наука про рідномовні обов'язки / І. І. Огієнко. – Львів: Фенікс, 1995. – 46 с.
3. *Огієнко І. І.* Рідна мова в українській школі / І. І. Огієнко. – К.: Просвіта, 1917. – 135 с.
4. *Огієнко І. І.* Рідне слово: Початкова граMATика української літературної мови / І. І. Огієнко / Рідна мова. – 1935. – Ч. 7. – С. 325–327.
5. *Петлюра С. В.* Статті [Упоряд. та авт. передмови О. Климчук] / С. В. Петлюра. – К.: Дніпро, 1993. – 341 с.

Андрій Литвин

Внесок української діаспори Карелії у збереження національної ідентичності

Українство складається не лише з українців України, але і з діаспори. Свій внесок у цивілізаційний розвиток українства вносять і українці Карелії. Українці багато зробили також для культурного і економічного розвитку цього краю, який став їх другою батьківщиною. Дехто з них уславився в Росії, Україні та інших країнах.

The Ukrainians Community is represented not only by the Ukrainians in Ukraine, but also by its Diaspora. Their contributions to the civilization's development of the Ukrainian Community do the Ukrainians of Karelia, too. The Ukrainians did a lot also for cultural and economic development of this region, which became their second motherland. Some of them are famous in Russia, Ukraine as well as in the other countries.

Українство складається не лише з українців України, але і з діаспори. Свій внесок у цивілізаційний потенціал українства вносять і українці Карелії. Петрозаводські українці ще у 1960-ті роки збиралися побалакати рідною мовою в Б. І. Серби (1921–2008), який чудово читав напам'ять багато творів з «Кобзаря». Ця людина, як і яскрава народна співачка Т. І. Собінова та відома у республіці тележурналістка С. А. Пушкіна (її дочка Оксана стала «зіркою» і російського телеекрану) – діти тих, хто опинився у Карелії з причин голодомору 1932–1933 та 1947 років. Закохані в українську пісню зустрічалися в одного з керівників Онежського тракторного заводу Анатолія Степановича Горового (1938–2008 рр.), у геолога Алли Іванівни Светової (Кривенко) тощо. Українців запрошували на Європейську Північ Росії підвищувати рівень науки, медицини і освіти. Так, щира українка з Полтавщини М. Б. Раєвська зробила вагомий внесок у розвідку залізних руд біля Костомукши.

Серед шістьох основних етнічних груп Республіки Карелія українці відзначаються найвищим рівнем освіти. Вже після розпаду Радянського Союзу переїхав із Молдови професор-фізіолог А. І. Горанський (викладає у Карельському державному педагогічному університеті). Багато українців-професорів серед медиків Петрозаводська (наприклад, головний хірург-офтальмолог РК В. Г. Звір). Гарний хірург-анестезіолог петрозаводської лікарні швидкої допомоги М. В. Рубцов виявився і цікавим поетом. Велика кількість українців серед науковців, але, на жаль, більшість їх не приймає участі у діяльності Товариства.

Українці РК – переважно (на $\frac{4}{5}$) міське населення, хоч і в меншій мірі, ніж росіяни або фіни. Втім і фермерство українцям личить більше, ніж, наприклад, росіянам, бо для українців характерні не тільки групові, але й дисперсні (хутірські) форми розселення. Багато добра зробив людям працьовитий та щирий українець фермер О. Г. Вішталюк, який жив у селі Дерев'яному біля Петрозаводська (там його і поховано). У цьому ж селі зайнялась фермерством закохана в українську культуру росіянка Т. П. Школа. У 1987 р. виникло українське поселення на острові Мантсінаарі (Ладозьке озеро), куди переїхало 14 осіб з Хмельниччини. Але з орендою в них нічого не вийшло, то не стало і поселення.

«Головний по рибі» в Карелії – В'ячеслав Олександрович Мовчан. Знають і поважають в Україні керівника «Карел-потребсоюзу» Володимир Іларіонович Лімінчука, який гостинно приймає різноманітні делегації. Один з українців Петрозаводська – Валентин Олексійович Сватовий – створив фірму «Від Валентина»; його торти – справжні витвори мистецтва.

Наприкінці 1960-тих років почала складатися у столиці Карелії група музикантів (походженням із Поділля та Волині), що грають на духових інструментах. Тому є декілька причин. По-перше, Віниця та Рівне мають гарні музичні училища, але набувати вищої освіти музикантам, що грають на духових інструментах, там не було можливості. По-друге, молодих музик приваблювала всесвітньо відома консерваторія Ленінграда (Санкт-Петербурга), а поряд з ним у Петрозаводську було влаштовано її філію з перспективою перетворення у окремих вищих навчальний заклад (що врешті-решт і сталося). Уряд вважав, що карельському краю бракує професійної музичної освіти. А коли приїхали перші (серед них був талановитий гобоїст В. П. Фартушний), то запрацював суб'єктивний фактор – перші «потягли» за собою земляків.

У консерваторії Петрозаводська школу піаністів створив киянин Краснослав Феліцианович Зубравський

(1924–1993 рр.). У 1971–1973 рр. симфонічний оркестр радіо і телебачення Карелії очолював Федір Іванович Глуценко. Пізніше він став головним диригентом Державного симфонічного оркестру України і отримав звання народного артиста України. Заслужений діяч мистецтв Росії Леонід Аркадійович Балабайченко був головним диригентом Музичного театру в Петрозаводську. Тепер він – головний диригент Театру оперети в Железногорську (закритому місті атомників під Красноярськом), де створює унікальні оркестровки і аранжування українських народних пісень. Син Л. А. Балабайченка Аркадій працював у Петрозаводську на радіостанції «Європа Плюс», а зараз відомий як московський ді-джей Джем.

Багато українців серед військових. Так, Голова ради ветеранів 5-ої дивізії протиповітряного захисту – полковник О. М. Циба. На початку 1992 р. на особисте запрошення Президента України на I Всесвітньому форумі українців в Києві побував морський офіцер, петрозаводчанин Володимир Володимирович Гудима, якого відзначили як активного передплатника української періодики.

У часи «перебудови» у Костомукші – наймолодшому місті Карелії – виникло перше на території республіки об'єднання українців під назвою «Курінь», яке діяло, проявляючи велику творчу активність, упродовж 1989–1993 рр. На жаль, коли ініціативна Аза Лозовська зацікавилась іншими товариствами, діяльність українців Костомукши почала згасати.

У 1992 р. В. П. Фартушний почав збирати ініціативну групу українців Петрозаводська для створення Товариства, якому спочатку хотів дати ім'я Лесі Українки. Природно, перш за все, він запрошував знайомих. Тому в перше Правління Товариства української культури в Республіці Карелія, створеного на засновницьких зборах у залі консерваторії 7 березня 1993 р., увійшли професійні музиканти Валерій Олександрович Дзюбок і Василь Дмитрович Дісяк, любителька співу Олена Георгіївна Шалтаєва. Першим Головою Товариства обрали, звичайно, В. П. Фартушного. Його заступниками були автор цих рядків і спортсмен з найбільшого підприємства столиці Карелії – «Петрозаводськмасху» Володимир Іванович Реміняко, а секретарем стала журналістка Ольга Іванівна Сидловська. До речі, головою засновницьких зборів була завідувачка кафедри історії музики консерваторії Петрозаводська Тамара Всеволодівна Краснопольська. Нижче відзначимо лише деякі культурні аспекти діяльності, оскільки початкова мета Товариства: об'єднання української діаспори, створення умов для розвитку української культури, української мови, пропаганда української культури.

Спочатку були часті тематичні зустрічі членів Товариства. З 3 жовтня 1993 р. центром зустрічей стала недільна школа для дітей «Рідне слово», а з жовтня 1994 р. – хор, що спочатку отримав назву Слов'янський. Із самого початку в концертах Суспільства брали участь і аматори, і високопрофесійні артисти. Так, з видатних співаків можна назвати Вікторію Олексіївну Гладченко з чоловіком Василем Петровичем Ширкиним, Володимира і Людмилу Олександровичів Недвіжай. У 1995 р. заняття в школі «Рідне слово» з об'єктивних причин припинилися, і в 1996 р. почався деякий спад в діяльності Товариства.

На початку 1997 р. В. П. Фартушний отримав звання заслуженого артиста України, а в жовтні того ж року Товариство було перетворене в Національно-культурну автономію (НКА) українців РК на чолі з Головою В. П. Фартушним. Разом зі мною, заступником Голови стала також Лариса

Григорівна Скрипнікова (Бовкун), яка вже проявила себе як староста хору «Українська пісня».

На високому рівні проходили музично-літературні вечори. Так, у 1998 р. на концерті, присвяченому 200-літтю «Енеїди» Івана Котляревського, уривки з цього твору читав Олег Олександрович Белонучкин. Завдяки Анатолію Олексійовичу Гордієнку пройшла серія передач про українців Карелії на республіканському телебаченні. У 1997–1999 рр. робота йшла активно, але обіцяного Законом РФ про НКА фінансування так і не було, і в 2000 р. в діяльності Організації знову почався певний спад.

Після організаційних перетворень 2001 р. НКА перетворилася на Карельську республіканську громадську організацію «Товариство української культури “Калина”», яку очолила Л. Г. Скрипнікова. Разом зі мною, її заступником майже до кінця 2008 р. був Олег Володимирович Місілюк, що раніше працював на керівних посадах в енергетичній сфері Карелії. З 2001 р. Шевченківське читання, які проводяться щорік, розрослися до Днів української культури; активувалася робота з підростаючим поколінням. У 2003 р. Л. Г. Скрипнікова другою в Росії удостоїлася високої нагороди України – Ордену Святої Княгині Ольги III ступеня. У вересні 2003 р. Товариство першим серед українських організацій Росії за межами Москви провело науковий захід – Міжнародну конференцію пам'яті П. Калнишевського «Українці Європейської Півночі» [4].

Л. Г. Скрипнікова збиралася в 2004 р. зробити певний «перепочинок». Але постало питання про будівництво меморіалу розстріляним жертвам репресій 1937-го і подальших років. Тепер Л. Г. Скрипнікова головною справою свого життя вважає організацію робіт по спорудженню пам'ятника «Убієнним синам України» – кам'яного козацького хреста в урочищі Сандармох Медвеж'єгорського району Карелії [3]. У 2004–2007 рр. Товариство мало непогане фінансування своїх заходів, у тому числі й видання друкарської продукції, наприклад про українців на Соловках [2]. Різноманітно репрезентована й культурна діяльність. Так, в січні 2005 р. було проведено регіональний семінар-конкурс для дітей «Слово рідне, мово рідна...» (режисер – Світлана Корнієнко). У листопаді 2005 р. організували I фестиваль української культури в Костомукші, за підсумками якого місцеві українці створили Місцеву Національно-культурну автономію українців на чолі з Миколою Никифоровичем Бігуном. Всі бажані вивчали українську мову в «Калині». Багато разів наші діти відпочивали в усесвітньому відомому таборі «Артек», а в січні 2007 р. їздили на екскурсію до Києва. У квітні 2007 р. пройшов I Конгрес українців Карелії. У вересні 2007 р. відбувся міжнародний родинний семінар «А у нас прийнято так...» за участю сімей в'єтнамців, китайців, таджиків, узбеків та ін. У листопаді 2007 р. за підтримки православних віруючих на базі кооперативного технікуму успішно провели Республіканський дитячий семінар «Святитель Микола і діти». Світова криза 2008 р., на жаль, привела до різкого зниження фінансування заходів «Калини», хоча святкування 15-ліття Товариства і презентації книги «Моя Карелія, моя Україна» [1] пройшли на високому рівні. Л. Г. Скрипнікова удостоїлася Ордену Святої Княгині Ольги II ступеня, ставши першою в Росії володаркою двох ступенів цього ордена України.

Щороку «Калина» відзначає головні православні свята, організовує вечори, концерти, зустрічі, виставки, кіноперегляди, презентації, бере участь в святкуванні Дня слов'янської писемності і культури, Дня міста Петрозаводська і Дня Республіки Карелія. Організація співпрацює з більшістю

національно-культурних товариств РК, з багатьма проводить спільні заходи. Активний зв'язок «Калини» з Національною бібліотекою РК підтримує Галина Володимирівна Опришко. Серед активістів Товариства завжди були помітні вчителі: Катерина Сидорівна Павленко, Галина Петрівна Прудивус, Броніслава Іванівна Ковальська, Григорій Симонович Петрук і багато інших.

За останні роки діяльність Товариства підтримували: депутат Державної Думи РФ від РК В. М. Півненко, начальник адміністрації при Голові РК В. О. Корнієнко, Голова державного комітету РК у справах громадянського захисту та надзвичайних обставин М. М. Федотов, Міністр праці та соціального розвитку РК М. П. Черненко, Міністр сільськогосподарства та екології РК В. Ф. Патенко, керівник Петрозаводського відділення Жовтневої залізниці Ю. М. Іванов, один із керівників міліції РК В. М. Перетятко, генеральний директор Петрозаводського ліспромкомбінату Ю. Ф. Кручок, керівник бланкової друкарні О. О. П'ятибрат.

Слід зазначити, що серед українців Карелії багато чудових художників. Охоче бере участь у виставках Товариства української культури «Калина» Володимир Михайлович Іваненко. Союзом художників Карелії успішно керувала Алла Гнатівна Власенко. Олег Володимирович Чумак з Рівненщини в 1973 р. закінчив Український поліграфічний інститут ім. М. Федорова в Львові і переїхав до Карелії. О. В. Чумак – автор сучасного герба міста Петрозаводська, емблеми НКА українців РК (1997–2001 рр.), багатьох ілюстрацій до епосу «Калевала», інших витворів образотворчого мистецтва. Син О. В. Чумака Максим також став художником. Естетичним вихованням дітей успішно займалася Роза Трохимівна Литвин. Роман Федорович Зелінський закінчив Львівську консерваторію. Першим його музичним твором став в 1975 р. «Сад божественних пісень» на вірші Г. С. Сковороди.

У «Калини» в Центрі національних культур Міністерства культури РК є кімната з бібліотекою і два творчі колективи. У жовтні 1994 р. заслужена артистка Карелії, заслужений працівник культури Росії Клара Миколаївна Стасюк, на запрошення керівників Товариства української культури в Республіці Карелія, почала створювати при Центрі національних культур Український хор. Українські пісні вона полюбила завдяки чоловіку і головному солістові хору – Олексію Івановичу Стасюку. Вже в листопаді 1995 р. хор став дипломантом I Всеросійського конкурсу ім. Олександра Кошиця в Москві. З 1997 р. утверджується нова назва хору – «Українська пісня». У червні 1998 р. хор став дипломантом Міжнародного фестивалю «Берегиня» в Луцьку (Україна). З 1999 р. хор носить звання народного. Хор, його окремі групи і виконавці блискуче виступали в Петрозаводську та інших поселеннях Карелії, а також в Галичині, Фінляндії, Санкт-Петербурзі, колектив став лауреатом II (2000), III (2002) і IV (2006) Всеросійських конкурсів ім. О. Кошиця в Москві. Своїх успіхів хор добивався під акомпанемент високопрофесійних баяністів-концертмейстерів Костянтина Токарева, Юрія Вострухіна, Ігоря Лавренчука, Дмитра Степанова.

Солістка хору «Українська пісня» Тетяна Олексіївна Сібелєва доклала багато зусиль, щоб прищепити танцювальну культуру жіночій вокальній групі «Веселка», що «відбрунхувалася» від хору, і дитячому колективу «Українські ластівки». Цей ансамбль був створений на початку 2002 р., а в 2006 р. став лауреатом IV Всеросійського конкурсу ім. О. Кошиця в Москві. З дітьми успішно займалася Валентина Станіславівна Соболевська, яка до того ж добре співає і грає на бандурі.

У 1988 р. створила і 20 років успішно керувала зразковим дитячим фольклорним колективом «Земелюшка» (Медвеж'єгорськ) Наталія Іванівна Шепелева. Будучи українкою, вона розвивала у своїх вихованців любов до своєї рідної культури. У 2004 р. колектив «Земелюшка» успішно виступив на I Фестивалі дитячих творчих колективів української діаспори в Києві і Каневі.

Наприкінці 2009 р. було створено Місцеву Національно-культурну автономію українців Петрозаводська. Продовжують свою різноманітну діяльність українці Костомукши та «Калина». Тобто, на кінець 2011 р. в Карелії існує три

українських товариства, які, завдяки своїй різноплановій діяльності взаємно доповнюють один одного.

1. Моя Карелія, моя Україна: к 15-летию Карельской республиканской общественной организации «Общество украинской культуры «Калина» / [авт. проекта Андрей Литвин; авт. сост. Л. Г. Скрипникова]. – Петрозаводск: Скандинавия, 2008. – 104 с. 2. Наші Соловки. – Петрозаводськ: Скандинавия, 2006. – 15 с. 3. Убиенным сынам Украины. Сандармох / Кар. респ. общ. орг. «О-во укр. культуры «Калина»; [сост. Скрипникова Л. Г.]. – Изд. 2-е, доп. и испр. – Петрозаводск: Скандинавия, 2006. – 152 с. 4. Українці Європейської Півночі. Матеріали науково-практичної конференції у Петрозаводську, урочищу Сандармох та на Соловках (3–7 вересня 2003 року). – Петрозаводськ, 2004. – 64 с. – С. 33–37.

Євген Луняк

Вивчення життя та наукової спадщини Михайла Грушевського українськими істориками у Франції

Проаналізовано причини зацікавлення французів постаттю Михайла Грушевського на тлі історичних взаємин України та Франції. Автор простежує еволюцію французьких історичних досліджень та розвиток української діаспорної історіографії, присвяченої Грушевському у Франції.

The analysis of the causes of interest of French People to the personality of Mykhailo Hrushevsky on the background of historical mutual relations between Ukraine and France is done in the article. The author studies the evolution of the French historical researches as well as the development of the historiography devoted to M. Hrushevsky by the Ukrainian Diaspora in France.

На ниві грушевськознавства створені тисячі публікацій. Осягнути цей матеріал повністю не уявляється можливим. Однак, це ще раз підкреслює всю важливість історіографічних досліджень, присвячених постаті «батька української історії». Цікавий масив наукових досліджень, присвячених йому, був створений у Франції. Безумовно, він потребує пильного та детального аналізу. Свого часу огляд біографічних розвідок у Франції про видатного науковця робився в працях І. Борщака [3; 39; 40], А. Мазона [54], А. Жуковського [49], Л. Винара [5], В. Тельвака [27]. Проте вони не робили спроби здійснити детальний аналіз еволюції біографічних досліджень про Грушевського у французькій історіографії, широко представлених працями як українських діаспорних, так власне й французьких істориків. Незважаючи на те, що у самій Франції Грушевський був лише двічі (1903 р. та 1919–1920 рр.), історик був дуже тісно пов'язаний з французькою культурою та наукою. Досконало володіючи французькою мовою, він з дитинства захоплювався французькою літературою, яку читав в оригіналі. Вчений постійно цікавився новітніми тенденціями у французькій історіографії та суспільствознавстві. Пізніше історик встановив дружні взаємини з відомими науковцями: Ш. Сеньобосом, А. Ліронделем, П. Буайє, А. Мазоном, А. Мейє [49, р. 29–39].

Ще під час візиту до Франції у 1903 р. історик наполягав на введенні до програми Школи східних мов у Парижі курсів української мови та літератури. Цей демарш залишився тоді безрезультатним, оскільки Париж, пов'язаний на той момент політичним, військовим та економічним альянсом з російським царизмом, ігнорував українське питання, щоб не дратувати імперію Романових [4; 49, р. 30]. Під час Першої світової війни, коли українське питання набуло надзвичайного значення, французькі урядовці намагалися не привертати уваги громадськості до минулого та сьогоденні України, по можливості уникаючи й самого терміну «Україна». Франкомовний щомісячник «L'Ukraine», що виходив з червня 1915 р. у швейцарській Лозанні під редакцією В. Степанківського та за підтримки М. Тишкевича, міг потрапити до Франції, тільки подолавши численні перепони. Містило видання і матеріали про Грушевського, його діяль-

ність на ниві українознавства та про переслідування за це з боку властей [55]. Обмеження щодо України були зняті лише після 1917-го року. Саме тоді на французьку спільноту линув шквал повідомлень про бурхливий вир революційних подій в Україні, про яку раніше майже не згадували у Франції. Це пояснює, чому французи зустріли утворення Центральної Ради на чолі з Грушевським та проголошення самостійності УНР неприхильно, а часто й вороже, розглядаючи український рух, здебільшого, як антиросійський та інспірований австро-німецькими стратегами. У 1917–1918 рр. французькі емісари Ж. Петі, М. Жанен та А. Ніссель мали зустрічі з головою Ради, однак у своїх реляціях до Парижа трактували прагнення України до утворення своєї державності в більшості негативно [49, р. 31–33; 57, р. 18]. Дещо прихильніше поставився до УНР інший француз – генерал Ж. Табуї, який в січні-лютому 1918 р. обіймав посаду комісара Французької республіки при уряді УНР. Він відкидав звинувачення Грушевського в австро- та германофільстві, з розумінням ставився до причин і мотивів переговорів з Центральними країнами [61, р. 157]. Дуже велику підтримку політичним прагненням українців надавав журналіст Ж. Пелісьє, який відвідував Україну та мав кілька зустрічей з Грушевським, Петлюрою та ін. У своїх звітах Пелісьє підкреслював, що саме Рада на чолі з Грушевським має виключне право виступати від імені усього багатомільйонного українського народу [49, р. 32].

Після втрати політичного впливу та початку хаосу в Україні, на початку 1919 р. Грушевський виїхав на еміграцію. Перебуваючи в Парижі, Грушевський активно співпрацював з часописом «L'Europe Orientale», редактором якого був Ф. Савченко. Тут було опубліковано шість його статей, написаних французькою мовою: «Encore un pays libéré» («Ще одна визволена країна») – № 1, «L'Héritage maudit» («Проклятий спадок») – № 4, «Le Congrès des Peuples allogènes de Russie» («З'їзд іноземних народів Росії») – № 5, «A propos du centenaire du nouveau théâtre ukrainien» («До слова про сторіччя нового українського театру») – № 6, «Qui pacifiera l'Europe Orientale?» («Хто заспокоїть Східну Європу?») – № 7, «Le Centenaire d'un grand ukrainien»